

RAAP Evaluatie- en selectierapport

Sloop en nieuwbouw Wijngaardcomplex

Oudewater, Gemeente Oudewater

Archeologisch vooronderzoek: een proefsleuvenonderzoek en een opgraving, variant archeologische begeleiding van de sloop

Evaluatierapport	
Versie	18 december 2018
RAAP-E&S rapportnummer	26
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer	4006092100
Projectcode	OWKW
Auteur	drs. R.W. de Groot
Goedkeuring senior KNA archeoloog (intern)	Datum: 18-12-2018 Handtekening: drs. I.R.P.M. Briels
Goedkeuring bevoegde overheid	Datum: Handtekening:

Inleiding

In opdracht van De Woningraat heeft RAAP in het plangebied Kapellestraat 17A t/m D en Wijngaardstraat 1 in de gemeente Oudewater in 2016 een opgraving, variant archeologische begeleiding van de sloop uitgevoerd. In een later stadium (november 2018) is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd ter plaatse van de geplande nieuwbouw (figuur 1).

Figuur 1. De ligging van het plangebied. Inzet: ligging in Nederland (ster).

Aanleiding voor dit onderzoek vormt het voornemen om in het plangebied de bestaande bebouwing te slopen en nieuwbouw te realiseren. Omdat deze ontwikkeling een bedreiging vormt voor eventueel in de bodem aanwezige archeologische resten, is het noodzakelijk om voorafgaand aan de ontwikkeling inzicht te krijgen in de archeologische waarde van het terrein. Hiertoe is in eerste instantie tussen 4 juli en 24 oktober 2016 gefaseerd een opgraving, variant archeologische begeleiding uitgevoerd bij de sloop van de voormalige bebouwing. Vervolgens is op 14 november 2018 een waarderend proefsleuvenonderzoek uitgevoerd ter plaatse van een deel van de nieuwbouw.

Conform de KNA en het PVE vindt na afloop van het veldonderzoek een evaluatie plaats, waarin de uitwerking van het onderzoek wordt vastgelegd, of door de bevoegde overheid definitief wordt vastgesteld. Aan de basis van deze evaluatie staat het evaluatie- en selectierapport, waarin globaal de resultaten van het archeologisch onderzoek en overzichten van aangetroffen sporen, vondsten en monsters

worden vermeld. Daartoe is alle documentatie gecontroleerd, zijn alle veldtekeningen gedigitaliseerd, alle sporen ingevoerd in een database en alle vondsten gewassen, gesplitst, geteld, gewogen en eveneens ingevoerd in een database. In dit rapport wordt ook een voorstel voor de uitwerking van het onderzoek gedaan: bijvoorbeeld welke vondsten worden geanalyseerd en hoeveel vondsten zullen getekend moeten worden, welke monsters worden gewaardeerd en eventueel geanalyseerd en welke vondsten komen in aanmerking voor conservering of afstoting.

Doel en vraagstelling

Omdat de precieze aard van de vindplaats binnen het plangebied uit het vooronderzoek niet duidelijk is geworden, is aanbevolen om een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Het doel van dit proefsleuvenonderzoek is inzicht te krijgen in de precieze aard, omvang, diepteligging en datering van de vindplaatsen en te bepalen of het gaat om een behoudenswaardige vindplaats. Bovendien dient duidelijk gemaakt te worden wat de consequenties zijn van de onderzoeksresultaten voor de verdere planvorming in het plangebied.

In het Programma van Eisen (Wagner, 2016; herziene versie: De Groot, 2018) zijn de volgende onderzoeksvragen gesteld:

1. Worden tijdens de sloopwerkzaamheden onverstoorte bodemprofielen zichtbaar (d.w.z. bodemprofielen buiten de bouwkuip c.q. kabel/leidingentracés)? Zo ja, wat is de bodemopbouw op de onderzoekslocatie? Geef indien mogelijk het verloop van de onderscheiden lagen tevens weer in een of meer lengteprofielen.
2. Wat is de mate van verstoring van de bodemopbouw op de onderzoekslocatie? Zijn er behalve verstoringen door de bouw/aanleg van kabels en leidingen nog andere verstoringen zichtbaar en zo ja, waardoor zijn deze (vermoedelijk) veroorzaakt? Is de top van de natuurlijke bodem intact en op welke diepte bevindt deze natuurlijke ondergrond zich?
3. Is op de onderzoekslocatie sprake van één of meer ophoogla(a)g(en)? Wat is de bodemopbouw op de onderzoekslocatie? Is het ophoogpakket in één keer opgebracht of is er sprake van verscheidene fasen van ophoging en zo ja, waaruit blijkt dit? Wat is de datering van de (afzonderlijke fasen van de) ophoging?
4. Is er sprake van een natuurlijke waterloop of dijk, die de loop van de Kapellestraat verklaart?
5. Worden tijdens de sloop archeologische sporen en/of structuren zichtbaar / archeologische resten aangetroffen die inzicht kunnen geven in de bewonings- en/of gebruiksgeschiedenis van de onderzoekslocatie? Zo ja, wat is de aard en omvang van deze resten? Wat is de datering en evt. fase-ring?

Indien tijdens de AB-O archeologische resten worden aangetroffen, dienen tevens de onderstaand voor het IVO-P geformuleerde specifieke onderzoeksvragen 11 t/m 27 te worden beantwoord. De beantwoording kan voor beide onderzoeken geïntegreerd plaatsvinden.

6. Wat is de bodemopbouw op de onderzoekslocatie? Geef het verloop van de onderscheiden lagen tevens weer in een lengteprofiel.
7. Zijn op de onderzoekslocatie ophoogla(a)g(en) aanwezig? Zo ja, is het ophoogpakket in één keer opgebracht of is er sprake van verscheidene fasen van ophoging en zo ja, waaruit blijkt dit? Wat is

de datering van de (afzonderlijke fasen van de) ophoging? Op welke diepte (in m –mv en m NAP) begint de natuurlijke bodemopbouw?

8. Wat is de mate van verstoring van de bodemopbouw op de onderzoekslocatie? Waardoor is de verstoring in kwestie veroorzaakt? Is de top van de natuurlijke bodem intact?
9. Is er sprake van een natuurlijke waterloop of dijk, die de loop van de Kapellestraat verklaart?
10. Worden tijdens de werkzaamheden archeologische resten aangetroffen die inzicht kunnen geven in de bewonings- en/of gebruiksgeschiedenis van de onderzoekslocatie? Zo niet, wat is(zijn) hiervoor de reden(en)?

Indien archeologische resten worden aangetroffen, dienen tevens de volgende specifieke onderzoeksvragen te worden beantwoord:

11. In welke mate zijn antropogene lagen/bewoningsniveaus nog intact? Wat is hun opbouw en datering/fasering? Beschrijf de afzonderlijke fasen in termen van textuur van de laag, archeologische resten/indicatoren en datering.
12. Wat is de aard van de aanwezige archeologische resten?
13. Wat is de omvang, exacte ligging (x-, y- en z-waarden) en stratigrafische positie van de aanwezige archeologische resten? En wat is hun datering en fasering?
14. Wat is de landschappelijke context van de aangetroffen structuren?
15. Wat zijn de vroegste aanwijzingen voor bewoning in het gebied?
16. Welke informatie is over de nederzettingsstructuur/huizenbouw, materiële cultuur, (voedsel-) economie en andere (economische) activiteiten van de bewoners bewaard gebleven?
17. Wat is de hoeveelheid, aard, spreiding en datering van het vondstmateriaal? Wat is de informatie van het vondstmateriaal, per vondstcategorie?
18. Zijn absolute dateringen van afzettingen en bewoningssporen mogelijk?
19. Wat is de gaafheid van de archeologische sporen en structuren en de conserveringstoestand van het vondstmateriaal?
20. Zijn de aangetroffen archeologische resten te koppelen aan bekende historisch(–cartografisch)e gegevens? Zo ja, beschrijf de relatie. Zo niet, wat is hiervoor de reden en welke aanvullende informatie leveren de archeologische resten op?
21. Is de sloot aanwezig die aangegeven wordt op de kaart van Jacob van Deventer en zo ja, is op basis van stratigrafie en aanwezige vondsten te bepalen wanneer deze gegraven is?
22. Zijn er aanwijzingen voor de oorlogshandelingen in 1575, zoals een brandlaag of een puinlaag of puin (ijzeren pinnen etc.) dat in verband kan worden gebracht met de mijn die volgens de geschiedschrijving in het zuidoostelijke deel van de stad door de lokale bevolking tot ontploffing gebracht werd? Indien bewoningsresten uit deze tijd worden aangetroffen; is er sprake van herbouw of juist continuïteit rond 1575?
23. Zijn er aanwijzingen voor tuinen langs de zuidrand van de vestingwerken in de 18e eeuw? Uit archieven blijkt dat in de die periode fruit- en notenbomen voor de verkoop werden geteeld (bron: mw. N. Stoppelenburg).
24. In welke mate komen de aangetroffen archeologische resten overeen met de verwachtingen voor dit gebied en de periode(n) in kwestie? Wordt de archeologische verwachting door dit onderzoek

bevestigd, genuanceerd of ontkracht? Indien de verwachting wordt genuanceerd of ontkracht, hoe luidt de bijgestelde archeologische verwachting en wat zijn hiervoor de argumenten?

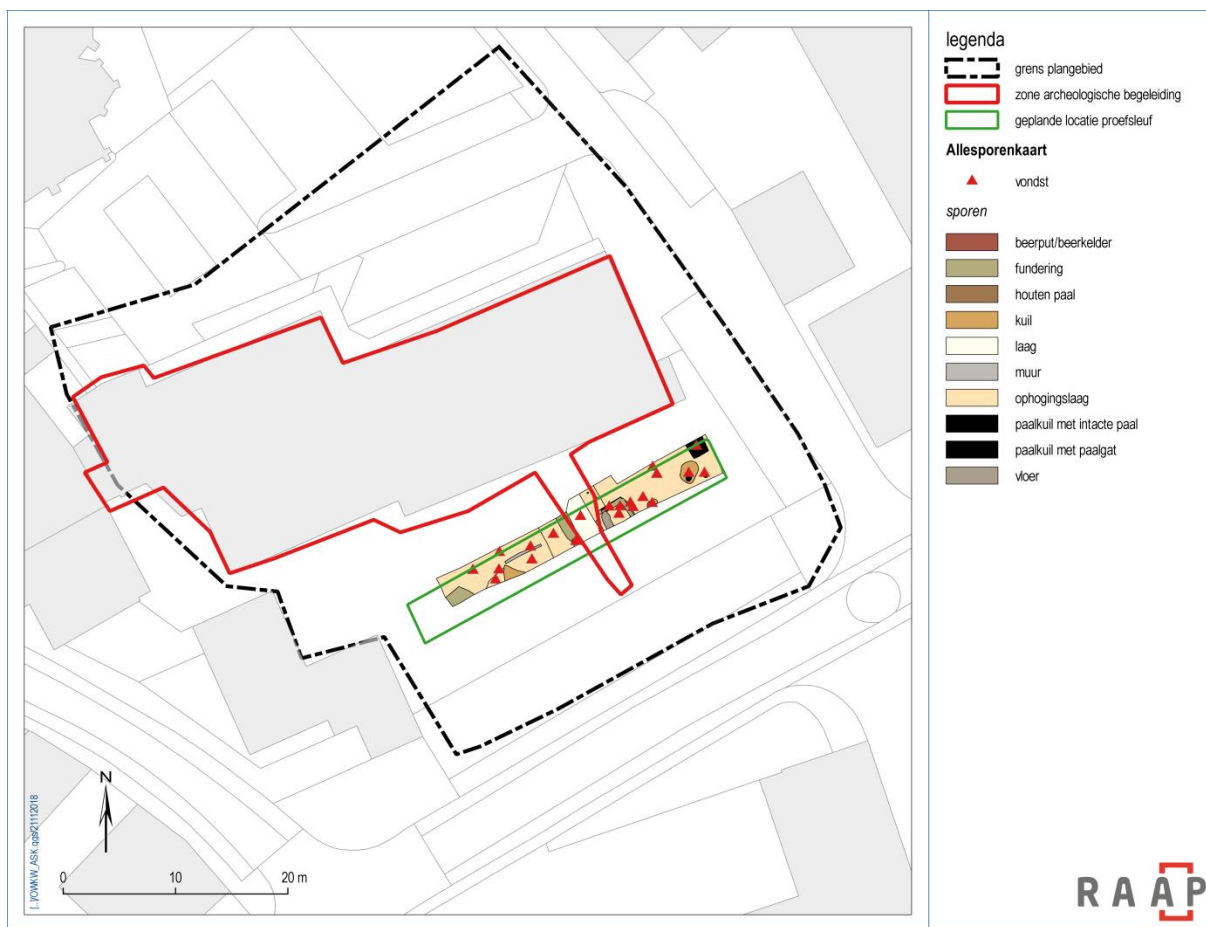
25. Indien een cultuurlaag, akkerlaag of vegetatiehorizont wordt aangetroffen: wanneer is de betreffende laag ontstaan? Welke mogelijkheden biedt de laag voor paleo–ecologisch onderzoek (incl. de relatie mens–landschap) en zo ja, hoe dient dit onderzoek gestalte te krijgen?
26. Formuleer aanbevelingen voor toekomstig archeologisch onderzoek in de directe omgeving van de onderzoekslocatie in relatie tot de tijdens dit onderzoek aangetroffen archeologische resten.
27. Welke consequenties hebben de archeologische resten voor de geplande nieuwbouw? Op welke wijze kunnen verstoringen tot een minimum worden beperkt?

Resultaten veldwerk

Tijdens het onderzoek is de sloop van de bestaande bebouwing archeologisch begeleid (Werkput 1) en is vervolgens één proefsleuf aangelegd (WP2). Samen hebben deze werkputten een totale oppervlakte van circa 920 m² (zie figuur 2).

Tijdens het veldwerk bleek het niet mogelijk om de werkput geheel aan te leggen zoals was voorgescreven in het PvE. De sleuf is vanwege de aanwezigheid van een boom en kabel iets verplaatst en ingekort ten opzichte van het puttenplan uit het PvE.

Verder kon er vanwege de wateroverlast én de relatief grote hoeveelheid sporen op het eerste vlak geen tweede vlak over het volledige oppervlak van de proefsleuf worden aangelegd. Het eerste vlak is aangelegd op ongeveer 1 m –Mv. Het tweede vlak (ca. 7,5 m²) is alleen bestudeerd door middel van twee kijkgaten (op circa 1,7 m –Mv).

Figuur 2. Overzicht van de zone waar archeologische begeleiding plaatsvond en van de locatie van de proefsleuf.

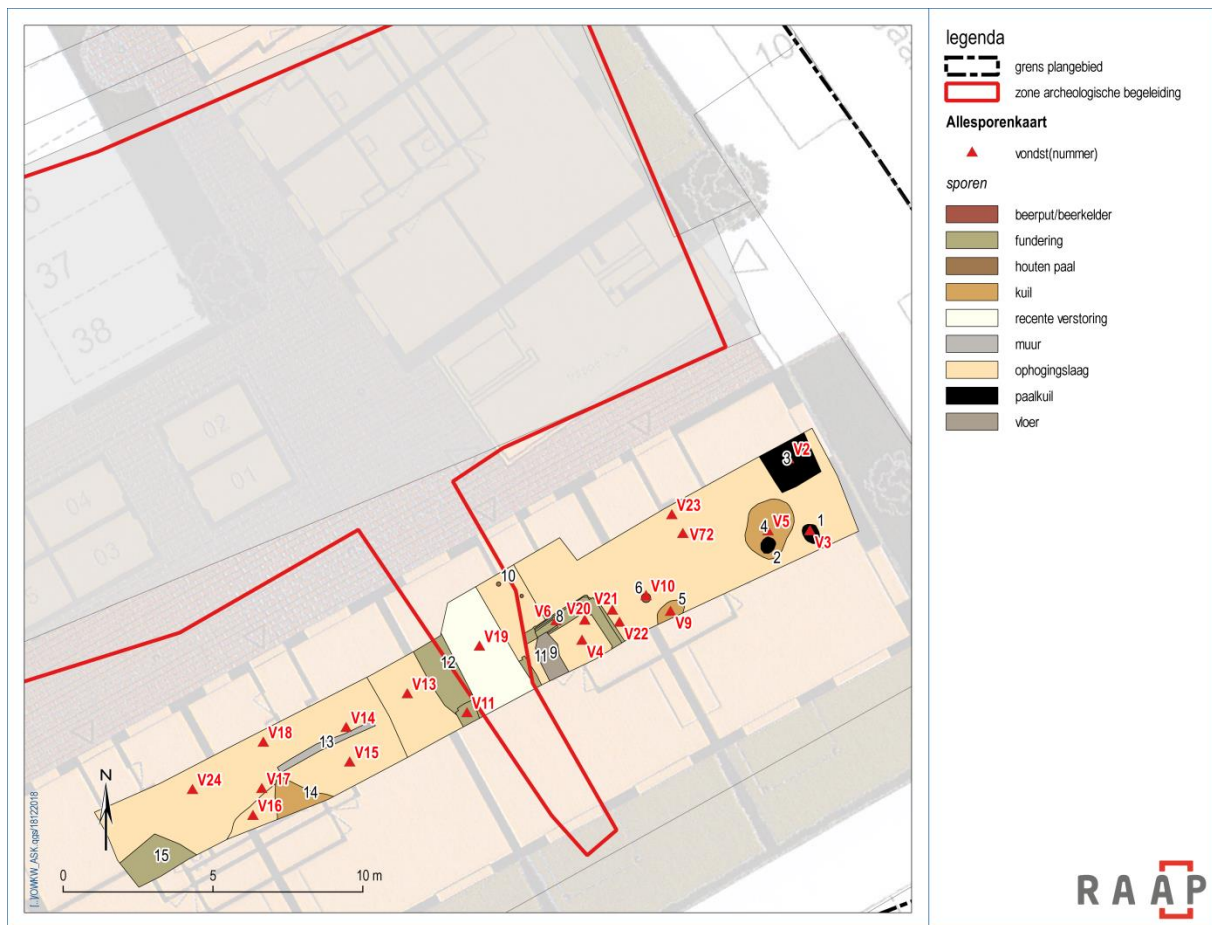
Kwantiteit en kwaliteit grondsporen, vondsten en monsters

Sporen

In de proefsleuf zijn 28 relevante sporen aangetroffen. Een samenvattend overzicht van de aangetroffen sporen is weergegeven in tabel 1. Bij de archeologische begeleiding werden geen sporen aangetroffen.

Spoorcategorie	Aantal
Fundering	5
Muur	1
Vloer	1
Beerput	1
Paalkuil	3
Hout	1
Kuil	4
Laag, ophoging	12
Totaal	28

Tabel 1. Aantal sporen per spoorcategorie.

Figuur 3. Alle sporenkaart van vlak 1 geprojecteerd op de nieuwbouwplannen. Mestkuil S7 bevindt zich op vlak 2.

Beschrijving en waardering sporen

Alle archeologische sporen zijn gevonden bij het proefsleuvenonderzoek (figuur 3). De archeologische begeleiding van de sloop heeft géén sporen opgeleverd, uitgezonderd recente funderingen. Ook zijn bij de begeleiding geen andere lagen gevonden dan recent verstoorde of opgebrachte pakketten.

Uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat de bodemopbouw tot 1,3 m –Mv (de maximale diepte van het proefsleuvenonderzoek) bestaat uit een opeenvolging van ophogingslagen. Op basis van het vondstmateriaal dateren de bovenste ophogingslagen uit de Nieuwe tijd (17^e/18^e eeuw). De onderste lagen dateren uit de Middeleeuwen (14^e/15^e eeuw). Mogelijk worden beide perioden gescheiden door een schoone(re) kleilaag die vrijwel geen vondstmateriaal bevat. De ophogingslagen bevatten met name puin, maar ook aardewerk en soms metaal.

De funderingen die aangetroffen zijn, zijn ingegraven vanaf de bovenste ophogingslaag. Centraal in de sleuf is een vierkante structuur (S8 en 11) met daarbinnen een vloer (S9), aangetroffen. Direct ten westen daarvan bevindt zich eveneens een fundering (S12). Verder naar het westen bevinden zich nog een muur en een fundering (S13 en 15). Deze funderingen en muurfragmenten zullen onderdeel zijn geweest van bebouwing die hier in de Nieuwe tijd aanwezig was. Er is nog niet geprobeerd de structuren te koppelen aan historisch kaartmateriaal.

Verspreid over de proefsleuf zijn enkele (mest)kuilen aangetroffen (S4, 5 en 14). De paalkuilen (S1, 2, 3 en 10) bevinden zich met name in het oostelijke deel van de proefsleuf. In dit deel is ook de (houten) onderkant van een ronde beerput aanwezig (S6). Deze fenomenen duiden op een erf.

De sporen zijn goed bewaard gebleven en er zijn geen aanwijzingen voor (grootschalige) recente versterking. Opvallend is wel dat van beerput S6 alleen de bodem van de ton is gevonden en de rest is verdwenen. Onduidelijk is of dat het gevolg is van recente of historische bodemingrepen. Duidelijke aanwijzingen voor versterking van de beerput ontbreken namelijk.

Vondsten

Het archeologisch onderzoek heeft 104 vondsten opgeleverd. Een overzicht van de verschillende vondstcategorieën wordt weergegeven in tabel 2. In het onderstaande wordt per vondstcategorie ingegaan op de waardering van de vondsten (conserveringsgraad) en de potentie van het materiaal voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

Materiaal	Aantal
Keramiek, gebruiks aardewerk/ pijp aarde	74
Bouwkeramiek	10
Glas	1
Hout	2
Metaal	11
Bot	6
Totaal	104

Tabel 2. Aantal vondsten per materiaalcategorie .

Na afloop van het veldwerk zijn de vondsten gewassen, gesplitst naar materiaalcategorie en ingevoerd in een database. Een waardering van het vondstmateriaal heeft nog niet plaatsgevonden. Het aardewerk is wel globaal gescand op periode. Het grootste deel van het materiaal lijkt op basis van de scan uit de Nieuwe tijd te dateren (17^e/18^e), maar een deel stamt ook uit de Late Middeleeuwen (14^e/15^e eeuw). Het anorganisch vondstmateriaal is over het algemeen goed geconserveerd, maar wel fragmentair. Het metaal betreft non-ferro en is niet gecorrodeerd. De metalen voorwerpen (o.a. een ring, enkele munten en een gesp) zijn compleet.

Hoewel het hout deels boven de huidige grondwaterspiegel ligt (de grondwaterspiegel bevindt zich ongeveer op het diepste vlakniveau) is dit over het algemeen ook goed bewaard gebleven, net als het overige organische materiaal (dierlijk bot).

Monsters

Kansrijke sporen (sporen met zichtbaar verkoold materiaal of sporen met een humeuze vulling) zijn tijdens het onderzoek bemonsterd ten behoeve van bio-archeologisch onderzoek. Er zijn in totaal twee monsters genomen (zie tabel 3). Deze monsters zijn nog niet gewaardeerd.

Monster	Spoor	Put	Vlak	Interpretatie spoor	Aard
1	2002	2	1	Ophogingslaag	Zaden/macrobotanie
2	2004	2	1	Ophogingslaag	Zaden/macrobotanie

Tabel 3. Overzicht van monsters.

Voorlopig advies en waardering

Op basis van het onderzoek kan het volgende worden geconcludeerd en geadviseerd:

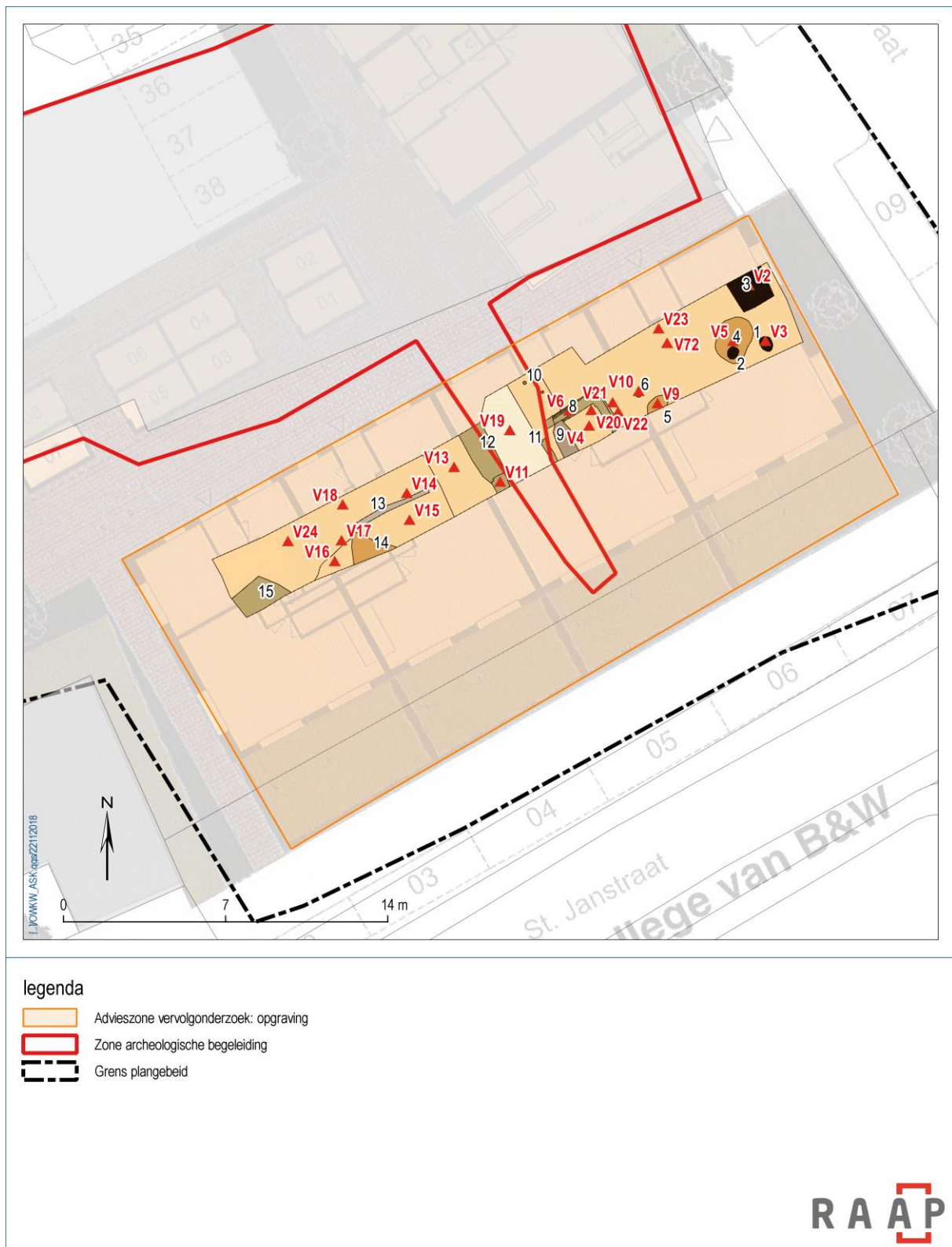
- De archeologische resten die zijn aangetroffen hebben een hoge fysieke kwaliteit. Aangezien zij onderdeel zijn van de historische kern van Oudewater hebben zij ook een hoge inhoudelijke kwaliteit. Geconcludeerd kan daarom worden dat sprake is van behoudenswaardige archeologische resten, die in principe *in situ* behouden dienen te blijven (tabel 4).

waarde	criteria	scores		
		hoog	midden	laag
beleving	schoonheid	wordt niet gescoord		
	herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
fysieke kwaliteit	gaafheid	3		
	conservering	3		
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid		2	
	informatiewaarde	3		
	ensemblewaarde	3		
	representativiteit	n.v.t.		

Tabel 4. Scoretabel waardestelling van de vindplaats (tabel 5 uit de KNA).

- Aangezien op de locatie een gebouw is gepland en planaanpassing niet mogelijk is, zullen de archeologische resten door middel van een opgraving behouden dienen te worden (behoud *ex situ*). Geadviseerd wordt dan ook om het hele bouwblok voor de nieuwbouw vlakdekkend op te graven (ca. 430 m²; figuur 4) tot de maximale diepte van de ontgraving voor het cunet, incl. een buffer van 10 cm (1,1 m –Mv). Daarbij dient vooraf te worden bekeken hoe dient te worden omgegaan met de aanwezige bomen, aangezien die bij het proefsleuvenonderzoek een belemmering vormden om de proefsleuf aan te leggen conform PvE.
- Het vondst- en monstermateriaal (in de context met grondsporen) heeft een hoge informatie- en ensemblewaarde. Voor een nadere beantwoording van de onderzoeksvragen is een verdere analyse en uitwerking van sporen, vondsten en monsters noodzakelijk. Geadviseerd wordt echter om deze verdere analyse en uitwerking van het vondstmateriaal en de monsters niet in het kader van het proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Aangezien de hele locatie vlakdekkend opgegraven dient te worden, is het zinvoller het vondst- en monstermateriaal vooralsnog op te slaan onder de juiste bewaarcondities en waardering, analyses etc. pas uit te voeren na afloop van de opgraving. Na afloop van de opgraving kan een betere afweging worden gemaakt welke monsters en vondsten het meest geschikt zijn om de onderzoeksvragen te beantwoorden.
- De resultaten van het onderzoek, incl. de formele waardering van de archeologische resten, zal worden opgenomen in het rapport van het onderzoek. Hierin zullen proefsleuvenonderzoek en opgraving samen gerapporteerd worden.
- Het PvE kan nog worden gebruikt voor de doorstart naar de opgraving. Daartoe dient vooraf een oplegvel bij het PvE te worden opgesteld, waarin het hiervoor genoemde voorstel wordt beschreven. Daarbij dient ook aandacht te worden besteed aan de mogelijk overlast van het water op het niveau van het tweede vlak. Tenslotte dient te worden beschreven welke onderzoeksvragen uit het PvE ko-

men te vervallen naar aanleiding van het proefsleuvenonderzoek: onderzoeksvraag 21 t/m 23 en 25 kunnen naar verwachting niet beantwoord worden. Onderzoeksvraag 26 en 27 zijn feitelijk al beantwoord in deze paragraaf.

Figuur 4. Advieskaart

Literatuur

Groot, R.W. de, 2018. Plangebied Sloop en nieuwbouw Wijngaardcomplex te Oudewater, gemeente Oudewater. Archeologisch proefsleuvenonderzoek. RAAP-PVE 2051. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Wagner, A., 2016. Programma van Eisen Wijngaardstaart 1 te Oudewater. Archeomedia-PvE A16-004-E. Archeomedia, Nieuweker aan den IJssel.

Figuren en bijlagen

Figurenlijst

Figuur 1. De ligging van het plangebied. Inzet: ligging in Nederland (ster).	2
Figuur 2. Overzicht van de zone waar archeologische begeleiding plaatsvond en van de locatie van de proefsleuf.	6
Figuur 3. Alle sporenkaart geprojecteerd op de nieuwbouwplannen.	7
Figuur 4. Advieskaart	10